

классификацию методико-криминалистических рекомендаций по расследованию различных видов и групп преступлений. Предложено авторское видение классификации методик расследования отдельных категорий преступлений.

Ключевые слова: криминалистика, криминалистическая методика, досудебное расследование, криминалистическая классификация.

STEPANIUK R. L. CLASSIFICATION OF PRIVATE FORENSIC METHODS OF CRIMES INVESTIGATION

The author analyzes the scientific approaches to the classification of certain forensic methods of investigation of crimes. The main achievements of scientists on the matter are highlighted. There are shown some contentious issues and their solutions are proposed. Particular attention is paid to the differentiation and classification of methodological and forensic recommendations for investigation of different types and groups of crimes.

The author proposed his own vision of classification methods for investigation of certain categories of crimes. In particular, he is talking about the subject area and the functional purpose of methodological developments. In this case, the criminal and forensic features both separately and in combination are proposed to use as the basis of the classification.

According to these criteria generic, species, and outspecies group (inter-species, complex, subspecies) methods of investigating crimes are proposed to provide horizontal. Ly in turn, in the vertical system of private investigation methods in the framework of criminalistic ensuring a certain type of anti-crime activities is elaborated.

Keywords: criminalistic, criminalistic methods, pre-trial investigation, criminalistic classification.

УДК 342.841

В. І. ЦИМБАЛЮК,

кандидат юридичних наук, професор,

завідувач кафедри спеціальних юридичних дисциплін

Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне)

ФУНКЦІЯ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА В ПОВНОВАЖЕННЯХ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ТА НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО

Досліджено питання здійснення досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України та Державним бюро розслідувань, здійснено аналіз їхньої підслідності. Проаналізовано успішні кроки Грузії в питанні розслідування корупційних злочинів.

Ключові слова: досудове слідство, корупційний злочин, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, підслідність.

Система правоохоронних органів, які здійснюють досудове слідство, давно потребує реформування. КПК України від 2012 року сміливо передбачено створення Державного бюро розслідувань, який повинен здійснювати функцію досудового розслідування щодо державних службовців, прокурорів та суддів. На сьогодні ми спостерігаємо активізацію процесу реформування правоохоронної системи, зважаючи на прийняття ВР України законів, спрямованих на протидію корупції та корупційним злочинам, зокрема шляхом створення нового органу досудового слідства, однак потребує дослідження питання підслідності Державного бюро розслідувань та новоствореного Антикорупційного бюро та розмежування їхніх повноважень.

Метою статті є теоретико-правовий аналіз функції досудового слідства, яка покладається на Державне бюро розслідувань та Національне антикорупційне бюро, і аналіз зарубіжного досвіду боротьби з корупційними злочинами на прикладі Грузії.

Питання створення спеціального правоохоронного органу, який би здійснював функцію досудового розслідування щодо державних службовців, посадовців і суддів, розглядалося і до активізації антикорупційної реформи у 2014 році. Так, актуальність формування цього органу підкреслювалась Є. Невмержицьким, Н. Мамченком, Є. Скулишем та висвітлювалась у засобах масової інформації. Гостро постало це питання в умовах антикорупційної реформи, зокрема на цьому акцентували увагу експерти

правозахисної організації по боротьбі з корупцією Transparency International Україна, спільно з якими розроблявся проект Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки, та громадські активісти, які виступали за «очищення» правоохоронної системи.

Досудове слідство згідно з положеннями ст. 3 нового КПК України від 2012 року є формою досудового розслідування злочинів. Також кримінально-процесуальний закон закріплює перелік органів, які здійснюють досудове розслідування (дізнання та досудове слідство) кримінально караних діянь [1].

Слушно вказує проф. Є. Скулиш про те, що розслідуванню будь-яких злочинів, вчинених представниками органів державної влади, суду і правоохоронних органів майже завжди протидіють як винні, так й інші зацікавлені особи. Зважаючи на високий рівень корумпованості українських посадовців, розслідування та судовий розгляд таких кримінальних справ, за винятком невеликої кількості так званих «резонансних», закінчуються безрезультатно: справи зазвичай закриваються за реабілітуючими підставами, а за вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів винні отримують покарання, не пов'язані з позбавленням волі [2, с. 207].

Тобто можемо сказати, що об'єктивно встановлена кримінальним законодавством система органів досудового розслідування не здатна забезпечити ефективно здійснення функції досудового розслідування кримінальних справ щодо високопосадовців, суддів та працівників правоохоронних органів, і це зумовлює необхідність унесення змін в систему досудового розслідування, що існує.

Неефективна боротьба з корупційними правопорушеннями, в тому числі і провадження досудового слідства у корупційних злочинах, призвела до проведення антикорупційної реформи. Антикорупційна стратегія на 2014–2017 роки передбачає одним із шляхів покращення ефективності протидії корупції правоохоронними засобами створення в системі кримінальної юстиції спеціалізованого антикорупційного органу – Національного бюро антикорупційних розслідувань, уповноваженого вести досудове слідство у справах про корупцію та координувати діяльність інших правоохоронних органів у цій сфері діяльності [3]. Згідно з положеннями проекту Закону України «Про систему спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції» функцію провадження досудового слідства буде покладено на Національне антикорупційне бюро України [4].

Отже, сміливо можемо передбачити, що в правоохоронній системі України з'являється новий державний правоохоронний орган, який здійснюватиме досудове слідство кримінально караних корупційних правопорушень – корупційних злочинів, при цьому будучи незалежним, дієвим та ефективним у здійсненні своїх повноважень.

Розглядаючи питання розслідування корупційних злочинів, необхідно розкрити значення цих юридичних термінів. Поняття корупційного правопорушення наводиться в ст. 1 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» [5], але чинне визначення створює труднощі в розумінні корупційного злочину через відсутність чіткості, оскільки воно включає злочини та інші корупційні правопорушення. Створення спеціального правоохоронного органу, який має розслідувати корупційні злочини, зумовило внести зміни до КК України шляхом закріплення в ньому поняття саме «корупційного злочину», яким визнається комплекснонебезпечне діяння, вчинене спеціальним суб'єктом (службовою особою) у зв'язку зі здійсненням своєї компетенції. При цьому деталізується така характеристика корупційного злочину, як комплексна небезпечність діяння, що означає посягання на декілька охоронюваних кримінальним законом об'єктів, при цьому використовуючи своє службове чи посадове становище.

Окрім того, важливою проблемою досудового слідства залишається визначення правового статусу Державного бюро розслідувань, оскільки КПК України передбачає його місце в системі органів досудового розслідування та максимальний строк створення – 20 листопада 2017 року, однак розроблений проект Закону «Про державне бюро розслідувань» авторства А. Кожем'якіна, зареєстрований під № 3042 від 01.08.2013, не був легітимізований Верховною Радою України через існування в ньому ряду недоопрацювань. Це зумовлює ситуацію, в якій функція досудового розслідування покладається на правоохоронний орган, правовий статус та повноваження якого не визначені спеціальним законом.

У проекті Закону України «Про систему спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції» поряд з ідеєю створення Державного бюро розслідувань виникає Національне антикорупційне бюро України, на яке також покладається функція досудового слідства. Тому важливо з'ясувати питання про підслідність кожного з цих органів, оскільки ефективній їх

діяльності не повинно заважати «дублювання функцій» кожного з цих органів.

КПК України від 2012 року не містить поняття підслідності, але, проаналізувавши наукові дослідження цього питання, погоджуємось із Ю. Кицаном, який підслідність розглядає як складову компетенції органів досудового розслідування, що полягає у праві і обов'язку розслідувати певну категорію кримінальних справ [6, с. 5].

Проект Закону України «Про систему спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції» передбачає зміни в КПК України, що стосуються питання підслідності. Так, на Національне антикорупційне бюро України покладається функція досудового розслідування діянь, передбачених ст. 191, 206², 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 368, 368², 369, 369², 410 КК України як корупційні злочини, за наявності однієї з умов:

1) злочин вчинено спеціальним суб'єктом (службовою особою державного органу, правоохоронного органу, військового формування чи органу місцевого самоврядування);

2) завдана шкода або предмет злочину дорівнює або перевищує суму, яка в п'ятсот і більше разів перевищує мінімальну заробітну плату, встановлену на відповідний рік (якщо злочин вчинено службовою особою державного органу, правоохоронного органу, військового формування, органу місцевого самоврядування, суб'єкта господарювання, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків);

3) пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі чи зловживання впливом відповідно до КК України вчинені щодо службової особи іноземної держави, суду чи міжнародних організацій та суддів, її імені, членів міжнародних парламентських асамблей [1].

Слідчі Державного бюро розслідувань, створення якого передбачається в майбутньому, відповідно до КК України проводять досудове розслідування кримінальних правопорушень, учинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону України «Про державну службу» [7]. На Державне бюро розслідувань також покладається здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 191, 206², 209, 210, 211, 354, 364, 368, 368², 369, 369², 410 КК України за умови, якщо вони були вчинені

службовими особами Національного антикорупційного бюро України.

Отже, законодавець чітко визначає підслідність справ кожного з органів, що є позитивним із огляду на призначення як Національного антикорупційного бюро, так і Державного бюро розслідувань у системі правоохоронних органів, які фактично виконуватимуть зазначені функції стосовно однакового кола суб'єктів. Тому чітке розмежування кола справ, які розглядатимуть Державне бюро розслідувань та Національне антикорупційне бюро зменшить ризик «дублювання функцій» ними. Водночас можна констатувати, що з моменту створення Державного бюро, розслідувань стане частково контролюючим органом стосовно першого, оскільки буде розслідувати корупційні злочини, які вчиняються службовими особами Національного антикорупційного бюро.

Варто звернути увагу на цікавий для України реформаційний досвід антикорупційної політики Грузії. Як відзначають експерти, реформування правоохоронної системи дало блискучі результати щодо виявлення, протидії, ліквідації корупційних злочинів та запобігання їм.

Досліджуючи реформу органів внутрішніх справ у Грузії, О. Татаров і С. Чернявський вказують, що Департамент конституційної безпеки МВС Грузії (аналог вітчизняної служби внутрішньої безпеки) здійснює широкі функції з виявлення та розслідування корупційних та інших злочинів, учинених державними посадовими особами, зокрема представниками правоохоронних структур [8, с. 394]. Кримінальні справи, які порушені правоохоронними органами, яскраво висвітлюються у засобах масової інформації (недонесення про корупційне правопорушення для прикладу, учинене поліцейським, про що стало відомо його колезі, стосовно останнього тягне за собою кримінальну відповідальність), а фіксація хабарів здійснюється прихованими камерами. Також у Грузії жорстко контролюється діяльність самих співробітників правоохоронних органів та встановлена посилена відповідальність за порушення ними своїх посадових обов'язків. Працівники спеціально створеного контролюючого органу Генеральної інспекції МВС регулярно проводять перевірки – нерідко пропонують хабарі як «пересічні» громадяни та просять відкрити кримінальну справу (наприклад, у зв'язку із викраденням мобільного телефону) та за відмову у відкритті провадження підлягають кримінальній відповідальності.

Міжнародна правозахисна організація по боротьбі з корупцією «Transparency International»

визначає, що за рівнем корупції в поліції Грузія посідає п'яте місце у світі, тобто вона увійшла до групи найменш корумпованих країн на кшталт Канади, Данії, Фінляндії, Німеччини.

Вважаємо, що головним орієнтиром для новостворених правоохоронних органів, які здійснюватимуть досудове розслідування корупційних злочинів та і для усієї правоохоронної системи, спираючись на зарубіжний досвід, зокрема Грузії, є дотримання принципу прозорості та незалежності у процесі здійснення своїх повноважень, наявність можливості громадськості здійснювати контроль над їх діяльністю та піднесення авторитету в суспільстві.

Отже, проаналізувавши законодавство України та зарубіжний досвід з питань проведення досудового слідства кримінальних злочинів, вчинених державними посадовцями, можемо дійти таких **висновків**.

Маючи на меті створення Національного антикорупційного бюро та наділяючи його функцією досудового слідства, держава хоче подолати нагальну проблему вчинення корупційних злочинів вищими службовими особами державних органів.

Державне бюро розслідувань як «правоохоронний орган з майбутнього», статус якого ще не визначений спеціальним законом, також було наділено компетенцією проводити досу-

дове розслідування кримінальних правопорушень, учинених державними службовцями, правоохоронцями та судьями. Це зумовить проблему виникнення спорів із питань підслідності між Національним антикорупційним бюро та Державним бюро розслідувань, які фактично виконуватимуть функцію досудового слідства стосовно однакового кола суб'єктів. Відмінність у повноваженнях цих органів досудового розслідування полягатиме у суб'єктному складі вчинюваних діянь.

Зважаючи на досвід Грузії у протидії корупційним злочинам, можемо вказати, що боротьбі з цим явищем в Україні сприятимуть:

- дотримання принципів прозорості та відкритості, якими керуватимуться органи досудового слідства під час здійснення свої повноважень;

- піднесення авторитету правоохоронних органів із метою підвищення рівня довіри в суспільстві;

- посилення кримінальної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень саме особами, уповноваженими на боротьбу з нею та протидію їй;

- забезпечення державою жорстокого контролю та можливості здійснення моніторингу громадськості над діяльністю антикорупційних органів.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Скулиш Є. Проблемні питання створення Державного бюро розслідувань [Електронний ресурс] / Є. Скулиш // Вісник Національної академії правових наук України. – 2013. – № 4 (75). – С. 205–215. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vapny_2013_4_26.pdf.
3. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки : проект закону України від 14 лип. 2014 р. № 4284а / внес. на розгляд Верховної Ради України Кабінетом Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=51704&pf35401=308157>.
4. Про систему спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції : проект закону України від 16 верес. 2014 р. № 5085 / внес. на розгляд Верховної Ради України Президентом України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52186.
5. Про засади запобігання і протидії корупції : закон України від 7 квіт. 2011 р. № 3206-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>.
6. Кицан Ю. І. Підслідність кримінальних справ: теоретичні засади вдосконалення нормативно-правового регулювання / Ю. І. Кицан // Часопис національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2012. – № 2 (6). – 11 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12kyinpr.pdf>.
7. Про державну службу : закон України від 16 груд. 1993 р. № 3723-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3723-12>.
8. Татаров О. Ю. Досвід Грузії щодо реалізації нового кримінального процесуального законодавства в діяльності органів внутрішніх справ [Електронний ресурс] / Татаров Олег Юрійович, Чернявський Сергій Сергійович // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2 (87). – С. 390–400. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvknusv_2013_2_54.pdf.

Надійшла до редколегії 26.09.2014

ЦИМБАЛЮК В. И. ФУНКЦИЯ ДОСУДЕБНОГО СЛЕДСТВИЯ В ПОЛНОМОЧИЯХ ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮРО РАССЛЕДОВАНИЙ И НАЦИОНАЛЬНОГО АНТИКОРРУПЦИОННОГО БЮРО

Исследован вопрос осуществления досудебного расследования Национальным антикоррупционным бюро Украины и Государственным бюро расследований, осуществлён анализ их подследственности. Проанализированы успешные шаги Грузии в вопросе расследования коррупционных преступлений.

Ключевые слова: досудебное следствие, коррупционное преступление, Национальное антикоррупционное бюро Украины, Государственное бюро расследований, подследственность.

TSYMBALIUK V. I. PRE-TRIAL INVESTIGATION FUNCTION IN POWERS OF THE STATE BUREAU OF INVESTIGATION AND NATIONAL ANTICORRUPTION BUREAU

The article examines issues of pre-trial investigation by the National Anticorruption Bureau of Ukraine and the State Bureau of Investigation. It is related to the Draft Law of Ukraine «On the System of Specially Empowered Subjects in Anti-Corruption Enforcement» which stipulates the function of pre-trial investigation to be taken by the National Anticorruption Bureau of Ukraine, while the Criminal Procedure Code of Ukraine of 2012 provided the establishment of the system of pre-trial investigation of the State Bureau of Investigation to investigate crimes committed by officials (by the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine and its deputies, heads of permanent commissions of the Verkhovna Rada of Ukraine and their deputies, the deputies of Ukraine, Prime Minister of Ukraine, members of the Cabinet of Ministers of Ukraine, the Chairman and members of the Constitutional Court of Ukraine, Chairman and judges of the Supreme Court of Ukraine, the President and judges of the Supreme Court of Ukraine, the General Prosecutor of Ukraine and his deputies) as well as by persons whose positions are grades as of 1–3 categories, by judges and by law enforcement officials.

The article deals with the analysis of their jurisdiction since the legislator clearly defines the range of cases of each authority which is a positive in view of the appointment of the National Anticorruption Bureau and the State Investigation Bureau in the system of law enforcement which in fact will execute these functions concerning the same range of subjects. It is established that from the formation of the State Investigation Bureau, this body is to become the supervising authority over the previous one because it is going to investigate corruption-related crimes committed by the employees of the National Anticorruption Bureau.

Successful steps of Georgia in questions of investigation of corruption crimes by reforming the law enforcement system have been also analyzed. Thus, according to the information of international human rights organizations for the Global Coalition Against Corruption «Transparency International», the level of corruption in the police force in Georgia ranks fifth in the world, in other words it is included into the group of the least corrupted countries like Canada, Denmark, Finland and Germany.

It is proposed to improve national legislation and the organization of the pre-trial investigation of corruption-related crimes. It has been revealed that due to Georgia's experience in fighting corruption there are principles of transparency and independence in Ukraine directed to prevent this crime which are to be the base for authorities of pre-trial investigation and to enable monitoring of the exercise of public authority.

Keywords: pre-trial investigation, corruption crimes, the National Anticorruption Bureau of Ukraine, the State Bureau of Investigation, investigative jurisdiction.